

Україна і розширення ЄС: проблеми, наслідки, перспективи

У статті проаналізовано основні економічні наслідки розширення ЄС для України. Розроблено рекомендації українським підприємствам, щодо функціонування в умовах «сусідства» з ЄС, прогнозування щодо українських перспектив.

Проблеми діяльності України на ринку ЄС

Процес розширення Євросоюзу буде мати низку наслідків для України – негативних й позитивних. З одного боку, об'єднаний ринок 25 європейських країн може стати найбільшим в світі споживачем Українських товарів. Після вступу країн кандидатів в ЄС частка об'єднаної Європи в структурі українського експорту сягне майже 35%. З іншого боку, український бізнес щорічно зустрічається на європейському ринку з великою кількістю торговельних обмежень, насамперед антидемпінгових розслідувань і нетарифних бар'єрів. З першого травня 2004 року всі ці обмеження разом із митними Правилами і європейськими стандартами автоматично розповсюджуються на ринки нових членів ЄС, на ці ринки вітчизняні виробники щорічно експортують товарів на загальну суму більш ніж 2 млрд. дол. США.

Більшість українських експортерів, які спеціалізуються на експорті своєї продукції в країни Східної Європи, не бачать перспектив своєї діяльності на нових ринках ЄС-25 в короткостроковій перспективі.

Експерти Міністерства Економіки України вважають, що втрати українського експорту від розширення ЄС в короткостроковій перспективі можуть скласти 250-350 млн. дол. За незалежними оцінками, український експорт до цих країн може зменшитися до 1млрд. дол. [3, с. 52]. В будь-якому випадку, прогнозовані втрати поки виглядають більш очевидними, ніж економічні та політичні вигоди, які українцям обіцяють високопоставлені європейці в Брюсселі.

За думкою експертів, головним негативним наслідком розширення ЄС стане розповсюдження європейського торговельного режиму на країни, що приєднуються до Союзу. Незважаючи на зростання обсягів українського експорту на європейський ринок, торговельний режим Європейського Союзу по відношенню до України продовжує залишатися дискримінаційним. Тоді як, торговельні режими країн Східної Європи були досить ліберальними щодо українських виробників.

Для України характерними є вкрай низькі показники експорту високотехнологічних товарів і послуг, зумовлені формуванням типу міжнародної конкурентоспроможності, що базується на цінових факторах та порівняльних перевагах у вартості природних ресурсів і робочої сили. Наявні передумови для формування високотехнологічного типу конкурентоспроможності не використовуються належним чином, про що свідчать розриви в рівнях патентування та роялті, ліцензійних платежів і високотехнологічного експорту.

Невідповідність стандартам ЄС матиме дедалі більший обмежувальний вплив на торговельно-економічну діяльність України на ринку Євросоюзу. До кінця 2005 року в ЄС і в кожній з країн-імпортерів необхідно створити єдині контрольні органи з нагляду над виробництвом продуктів харчування. Відтак український уряд повинен буде систематично оприлюднювати звіти про контроль над харчовими продуктами та сировиною на своєму веб-сайті, а також передавати їх до Єврокомісії, інакше ЄС відмовиться від харчового імпорту з України.

Процес розвитку торговельно-економічних відносин України з ЄС стримується і комплексом проблем, пов'язаних із режимом доступу українських експортерів до його ринку. Хоча у жовтні 2000 року було укладено Угоду про торгівлю текстильною продукцією, що передбачає її здійснення на безквотовій основі, але у сфері постачання окремих металургійних виробів квоти застосовуються й дотепер.

Ще більше ускладнить ситуацію поширення системи квот на імпорт українських сталеливарних виробів країнами-кандидатами з моменту їх приєднання до ЄС у травні 2004 року. За даними Мінекономіки,

неврегульованість з ЄС питання умов торгівлі та відсутність відповідної угоди можуть призвести до втрати частини ринку сталеливарних виробів у цих країнах (до 52 млн. дол.). Адже, згідно з діючою квотою ЄС, експорт окремих видів продукції не може перевищувати 180 тис. тонн, тоді як за підсумками 2002 року поставки до 10 країн-кандидатів аналогічної металопродукції досягли 800 тис. тонн.

Відсутність в Україні статусу країни з ринковою економікою спричиняє порушення антидемпінгових розслідувань проти вітчизняних виробників за дискримінаційними процедурами, що не враховують реальних витрат на виробництво продукції. При цьому вартість продукції розраховується за методом аналогій із так званою «сурогатною» країною. В результаті український виробник отримує загороджувальне мито в 100–200%. На середину 2005 року щодо імпорту до ЄС української продукції діяли дев'ять антидемпінгових заходів. Ставки антидемпінгового мита для України, як правило, є найвищими, що спричинило закриття ринку ЄС для українських експортерів за більшістю названих позицій.

У відносинах з ЄС Україна програє конкурентам через наявність візової політики, встановленої Шенгенськими угодами. Слід очікувати значного загострення цієї проблеми внаслідок розширення ЄС, що може спричинити зростання транзакційних витрат (особливо для сфери малого та середнього бізнесу, що діятиме на ринку нових членів ЄС), впровадження жорстких заходів контролю при перетині кордону, а також обмежень доступу до ринків праці ЄС.

Ефективному регулюванню торгівлі українських компаній на ринках ЄС заважає тіньовий характер певної її частини, про що свідчать розбіжності в даних торговельної статистики України та Євростату.

Загалом ефективній діяльності українських компаній на ринку ЄС перешкоджає складний комплекс негативних чинників торговельно-політичного і структурно-економічного плану, що вкорінені в проблемах міжнародної конкурентоспроможності українських виробників та стратегіях їх корпоративного розвитку. Їх подолання вимагає системного підходу та стане можливим в разі

здійснення докорінних структурних перетворень в українській економіці, якісного поліпшення її державного регулювання.

Наші перспективи

В найближчому майбутньому на розвиток торговельно-економічних відносин з ЄС істотно впливатиме процес розширення Євросоюзу. За оцінками вітчизняних експертів, при цьому поліпшаться умови доступу українських експортерів на окремі товарні ринки нових членів ЄС – внаслідок переважного зниження рівня тарифного захисту та підвищення якості конкурентного середовища в цих країнах. Запровадження в країнах-кандидатах інститутів ринкового регулювання ЄС має призвести до певного скорочення обсягів контрабандної торговельної діяльності, нелегальної міграції та інших форм тіньових операцій, що матиме позитивний вплив на держбюджет України. Додаткові стимули отримає прикордонне співробітництво з новими членами ЄС, що сприятиме як збільшенню обсягів прикордонної торгівлі, так і реалізації спільних проектів. Україна може посилити свої конкурентні переваги в секторах, чутливих до конкуренції за ціновими параметрами, оскільки в нових членах Євросоюзу зростатиме вартість виробництва через впровадження соціальних стандартів і норм захисту довкілля ЄС.

Процес руху до режиму вільної торгівлі у відносинах України та ЄС, який сьогодні деякі фахівці пропонують як панацею для вирішення комплексу торговельно-економічних проблем Україна – ЄС, очевидно, має бути поетапним та асиметричним, тобто лібералізація ринку ЄС має випереджати лібералізацію імпорту з боку України. Саме такий варіант може бути прийнятним для економіки України, все ще недостатньо готової для жорсткого міжнародного суперництва.

У процесі ринкових трансформацій слід кардинально змінити структурні характеристики вітчизняної економіки. Особливо важливим у цьому сенсі є значний розвиток високих технологій та включення України до глобального високотехнологічного обміну. Нагальним є забезпечення прискореного розвитку науково- і технологічностіких галузей, здатних ефективно конкурувати на міжнародних ринках і стати «локомотивами» високотехнологічного зростання.

Водночас, перспективи створення кращих умов для діяльності України на ринку ЄС значною мірою визначатимуться змістом Плану дій, який конкретизуватиме кроки в напрямі реалізації можливостей, запропонованих посланням Єврокомісії «Ширша Європа — сусідство», а також успішністю усунення існуючих між Україною і ЄС торговельних суперечностей, без чого торговельні поступки з боку ЄС будуть просто неможливі.

Рекомендацій щодо мінімізації «збитків» від розширення ЄС для українських підприємств

Найдійовішим стане подача в Європейську комісію офіційного звертання про перегляд результатів антидемпінгових розслідувань, у зв'язку з новими умовами (розширення ЄС). Для досягнення позитивних результатів розслідувань українські експортери повинні вимагати від Європейської Комісії надання їх підприємствам ринкового статусу. Про високу ймовірність досягнення цього статусу українськими підприємствами, зазначав голова представництва Європейської Комісії в Україні. Українські підприємства повинні відповідати низці критеріїв та вимог Європейської комісії [8, с. 37]. Наприклад, обов'язковим є подання звіту про обсяги експорту до країн ЄС-25 за останні роки. Але, ймовірніше всього, деякі українські експортери все-таки змушені будуть переорієнтувати частину своєї продукції з ринку ЄС-25 до інших регіонів.

Рекомендації уряду України щодо дій, в контексті розширення Європейського Союзу. Проведення постійних переговорів з представниками Європи, щодо надання Україні статусу країни з ринковою економікою. У випадку досягнення цієї мети для України стають більш ймовірними перспективи членства в Світовій Організації Торгівлі.

Українському уряду в своїй зовнішній політиці слід також розробляти напрямок створення зони вільної торгівлі між Україною, Росією, Казахстаном і Білоруссю в рамках угоди про створення Єдиного Економічного Простору (ЄЕП). Цей проект відкриває окремим українським підприємствам розширені можливості з переорієнтації своєї діяльності з Західних на Східні світові ринки. Треба зазначити, що голова представництва Європейської Комісії в Україні, в своєму

інтерв'ю газеті Бізнес наголосив, що Європейська Комісія нормально сприймає створення ЄСП: «Україна мусить торгувати з тими країнами, з якими їй вигідно це робити. Росія – важливий партнер України, саме тому вона повинна більше й активніше торгувати с Російською Федерацією» [8, с. 37]. Отже уряд України повинен, перш за все, створювати найсприятливіші умови для розвитку зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств експортерів за всіма напрямками можливого розвитку торговельних зв'язків.

Таким чином, майбутній безпосередній кордон з Європейським союзом буде вигідний Україні в основному з моральної точки зору, тоді як з матеріальної глобальні наслідки такого сусідства можуть виявитися негативними для української економіки в цілому в найближчій перспективі. Тому вітчизняним підприємствам експортерам, ще належить провести великий обсяг роботи для створення стратегій ефективного функціонування в умовах безпосереднього «сусідства» з Європейським Союзом.

Література

- 1 Сіденко В.Р., Немиря Г.М., Жовткова І.І. Критерії Членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України. – Київ, 2003.
2. Ільчев Р. Рішення про введення антидемпінгових мір було політичним // Бізнес. – 2003 – №52. – С 47-50.
3. Чувардинський О. Невідповідність українських стандартів перетворитися на масштабну проблему // Бізнес. - 2003 - №52. - С 52.
4. Ільчев Р. Розширення ЄС і Україна // Бізнес. - 2003 - №52. – С 30-36.
5. Скворонська-Лучинська А. Україні давно слід змінити національну систему стандартів // Бізнес. - 2003 - №52. - С 40-42.
6. Янковський В. Максимальна інтеграція з Росією відповідає геополітичним інтересам України // Бізнес. - 2003 - №52. - С 56.
8. Жустен Н. Наслідки розширення ЄС будуть різними для окремих українських виробників // Бізнес. - 2003 - №52. - С 37-39.
9. Дергачов О.П. Розширення ЄС. Київ, 2003, №1.
10. Кокшаров О. Друга хвиля реформ // Експерт. - 2003 - №44.